

РФ ЧАЗААНДА ЧАҢҢЫС ЧЕР-ЧУРТТУУВУС

50 чыл бурунгаар Тываның Россия Федерациязының составына каттышкан хүнү демдеген эртердивис. Бо үеслерин дургузунда бижик-билгил чок чораш тыва чоңун ажы-төдү сонгарың уугу хоорайларына эртем-билгилге дегем орукту ажы-түдү, студент амьдыралында калдыр-чүү-даа бол, дешилгенин изи-бүрү чүүлдеринге өөренип ан, оон төрөэн Тываачык дээди эртемниң специалистер болуң деп чедип кээр чорудар. Мындай фактыны өки деп демдегелесчин чедер аргазы чок. Чангыс чижек-биле алырга белин, бистин Президентинин уугу хоорай — чурттуу чүрээ Москвага Тимирязев аттыг академияны өки доосканы ооң ам Президентиниң белен албан-хүлээленинне чугаалаваска-даа бидинтир.

Сөөлгү үедө Тываның ажы-төдү анык, амьдыралынын айы-биле иштиги-лаштыкың бээр чурттап чоруур чораш. Оларынң саны ийи-чүгү көвей — эвес-даа болаа, чыгарынын барган, чурттап чорашында, өске чоңар арамында багай эвес, харын-даа дешилкиширтин айкалда, урдуша чоруурун диниң, аңа өөрүп чоргаларын бис. Оларынң бирээзи — Россия Федерациязының хамааты амгалаа, оңа болушкунуңар болгаш айыл-халаларынң уруктарың чылдарың таллазы-биле сайт болуң айкалда чоруур, бистин чангыс чер-чурттууусу Сергей Шойгуның Шойгу. Ол «Литературная газета» солунуң журналистериниң интервюгериниң дугайында солунуң сентябрь 28-те үнөп дугайында парлаан. Ук интервюнуң кол-кол чүүлдерин бистин номчучуларымыска дамчыдып чедирерин артык эвес деп санааш, моюн оңааш, кижилер бистин чангыс чер-чурттууустуң Россия Федерациязының Чазанда уугу харысалгалыг албан-хүлээлениң канчаар үүсүдип, канчаар айкалда урарының дугайында билиң дээр бээр деп идегиди.

Бистер сангарымыска, тап-ашкын дикаш турган үесинисте изи-бүрү ооз-оңаң актыг болушкунуңар ында-аа болуң турган. Азы бол-а, ол үеслерде айыл-халал дугайында ажык-чар чок болурун, чоңа ол таллазы-биле кичилтигил турганы ол бээр дегер Шойгуның бодалымыска алырга, ол да бүгү оңаң ийи-биле болушкунуңарынң дөвөй болуң турар чылда-аа — чуртта болуң турар эскерилгелер, рынокче шилтишкни-биле холбошкан. Таңаң уугу акшаның үесин билиң, оңу санаң эгелээр, ийиң бир дугайында-ла каяа камгалал алың деп айтырар башка кирер. Ыңчанга олар камгалал албанырың кызыңар, херек чүүлдерин чедир турганында, четке кылбайн турганында, чизээ, демп-оруктуң кырында оңаңаар материалдык 6 катан эвээшти дагыларга, бир-ийи чыл бол-аш оруктуң үстү үрелиң, эвээ дүңкү эгелээр, ийиң миң вагоннар релестин аңаңар. Оңу аңаңа удуштуң айкал-агайык эвес, азынаның оорук даа чорукту шындыктың чурум-биле тулаң турган.

Сергей Шойгуңуң яамызын өң-не дүвүрлөш турар чүүл — транспорт аварияларың, ооз-оңаң актыг болушкунуңар, демп-оруктар болгаш апаңаң чүүл, чүдө дөргө сөөртүчү чоруур чүктөр база дыка айымалдык. Чизээ, бир чедер чуда үнү чөдөр, а ол-ла черге ийи пассивалар позидиң чүгүгү тешлохочө тектиң эгелээр, а ол-ла бүгү артыш-дала дүңе када болуң турар.

Хамааты камгалал сайдың журналистер-биле ужура-дыкыга үезинде белиң тускай харылаа апаратуралың-биле чарыбайн чугаалашп олу-рганың эскерин санаар. Херек апаранда сайтың каныңы-даа тып алар, радио-дөвээшкни апарандың камгалалчылар «ят мончары» деп адаар. Осуң Сергей Күжү-тегович чүнар-багына, рестораша, аалчылдан-даа чораш кагас журудуң. Ол уста-биле мичаар көрдүңер.

«Амы» дөргө-ле шимчел албас, адаа ар, хой-ле сааңың ажыдың шүшкен контора сагышка кирер. А оңа болушкунуңар, айыл-халал-тар дөргө, дол-доран хем-чег алар журудуң, дүрген шимчээшкни негээр укурдуң чүүлдер-дир. Бо негелесе Хамааты камгалал яамызы шимчөөшкни биле ылаң-ла дүгүң турар: оң айкалда-чылары анык эрестиг, сааңыңар шыдыралың кааң, сонга кайган олурус, олар доктаамал команировкалар турарлар. Шаңда шери-гаар күштеринге чаа коман-дыктыкы келген, хууда со-ставты аныксыдың, чаарт-

ПАРЛАЛГА — ЧОН СЕТКИЛИНИҢ КӨСКҮ КАРАА

Тываның 50 чыл оюнга камаарышкан интерна-ларын чып, бөлөтпөң тура республиканың поли-тиктиг, интилет амьдыралына парлаганың ролю канчаар-даа аажок уугу турган-дыр деп түңгөлө келген бис. Ыңчанга төөгү эртемнериниң канды-тодды, чогаалчы, парлаганың төөгүзү өөренип чо-раан хоому журналист Екатерина Түктү-оолова ТАНОВАНЫ тыва парлаганың эртен 50 чылдарда хөгжүдесиниң, оң бөлүгү байдалың, чедер-чеп-те-аниң дугайың чугаалаң бээр диниң бис. Екате-рина Түктү-оолова «Тываның периодиктиг парлаг-га» деп номуң автору.

Амьдыралдың кайы-даа Бот-догунаа анык тыва талазының хөгжүдөзүн дең-негелдең дузазы-биле тола-рат болуң турган. Шаң-да калды турганың, ам-ландыгың. Ол ийи үениң ылаңы хөгжүдөзүн тола-рай херелелер болуң. Оң көргө бөгүн, шынап-ла, парлагга херээ, журналисти-ка дыка-ла сайзырап, хөг-жүй берген-дир. Солунар-га саңы көвүдүп, тускай журналист эртемниң кадрлар-даа хей, парлаганың поли-графия баазы-даа сайзы-раан-дыр. Шаңдагы үе-биле дөңнө оларым ол 1944 чылга чедер профессионал тыва журналист барык чок турган болуң эвеске. Ыл-малда-даа солуннар редак-цияларыга политиктиг сур-туал айкалыңа мергежээң, тускай нам школаның доос-каң, солун ажылыңа сун-дууг кижилер айкалда турган. Ыңчанга ол үениң парлагга болуң үезиниң негелдизинге дүшүрү пар-лаганы чон ортуңа «сур-тал айкалы чорулар, арат массаны чаа эвээ кижилер-диниң чепсээ кылдыр айкалда чорааптар.

Ийе, тыва парлаганың тыңгып келген төөгүзү со-лун болгаш өөрдилгиң.

дууга бичкелтиң, азын-каш катан сөзүңгө хол-би-ле парлап турганың оңун бодаларга көктүг-даа ийнааң. Ооң соонда солун аңгы-аңгы аттар-биле уугу, аңаа не-мештир чаа сеткүүдөр уугу эгелээр.

Тыва бижик чогаалыңан соонда парлагга шындык хөгжүдөзүн алга, чаа-чаа солуннар, сеткүүдөр тыва дылга уугу эгелээр. «Крас-ный пахарь» солунуңа ча-ынга журналистика сөзү-гүнө ыңчангы солун айкал-дагычылары М. Маннай, Б. Хөвөңмей, Д. Дамышчап, О. Талгачың, С. Самба-Лон-дун болгаш эскелер-даа ийи-кейде киржиң, журнали-стиканың өгө билгилерин шикээдип алганың. Солун, сеткүүдөрдө парлап турар материалдарың утка-шына-ры-даа дегемчөөң, дил-до-ма-лаа сайзыраң. Интер-а-турал тыва дыл чогуң-на мичан сайзырап эгелээр.

Тыва Республика Совет Энциклопедия составына кир-ген соонда хей чаа үүдүр көмөшкөн. Хамыктың Мур-тулга полиграфия баазың сайзыраң, чаа-чаа техни-ка-биле чепселген. Чаа тус-кай эртемчилер көмөшкөн. Чаа солуннар — урулгар солун «Сыдысчыга», ооңаа ронайнар солунуңар уугу эгелээр. Оң-биле калы тыва журналист кадрлар өзүң, оларын чогаалчыңар ар-гаш-тың улгатың. Парлагга чоңунд амыралының чар-ылбас кезээ апарган. Хо-парлаганың кирешейн чорааң чогаалчылар барык чок, Оларның чогааллары баш-

кай-ла солуннар арынар-га уугу турган. С. Сары-оол, Б. Хөвөңмей, С. Сюрю-оол, Ю. Кювэгеч, О. Сувак-пит, К. Кудажы солун айкал-дыңа дөргө киржиң, чамдык-тары солуннар редактор-лап чорашаң. Бөгүн-даа солун айкалы-биле холбош-пайн турар чогаалчы чок ийин.

Бөгүн солуннар редакция-ларында, телевидение, ра-дио профессионал журна-листериң саңы өскөн. Моск-ва, Ленинград, Иркутск университеттериниң журна-листканың факультеттерин дооскаңнар айкалда турар. Оларның солун арынар-ны-ка, телевидение, радио дам-чыдылгаларына көдүрү ту-рар айтырларың номчучу-ларың кичээлиң, соңу-ур-галың хаара туудуң турар. Солунуң номчутуң, ында чарлагтың материалдарың дээштин, амьдыралчы-ның журналистериң ар-гаш-тың мергежилеңиң өздөз-дөң, чогаалчы шивөөдөң уугу хамаарык болгай. Бо талазы-биле тыва журналист-тер чогуң тургунда турар. Парлаганың хоостуңуң дугайында чугааны баштай-ла К. Маркс эгелээр болуң ийин. Ол «Парлаганың хо-стунуң дугайында чугаа-соот» деп чүүдүңө парлаг-га дөргө чон сеткилиң кескү кара, дымык кулаа, күрүңениң сорула-болаа-ла-гың чадар-бөйө бурзүңгө чедирип турар чепсек дөргө-шпай айтканың. В. И. Ленин баа-ла-ла солунуң коллектив-тиг сурталчы, коллективтиг ортапканың дөңгөндө аң-гыда, оңу чоңунд алаң-лап солунуңуң шилер-чөк чорашаң. Чогуң-на

Мен анык чоруур шаамда хөрөөжөн журналистер саңы-гың турган бис. Ам солун-нар арынар-дан Н. Эртен-тиң, С. Монгуштуң, В. Куу-ларның, Ч. Донгактың мате-риалдарың, телерадиоамчы-дыгаларың Р. Индрааның, К. Монгуштуң, Ч. Көдөнниң дамчыдылгаларың соңу-ур-гаар-дыр мен. Олар элөөң үр-кыт чок баарга харын сакты берилээр мен.

Четпес чүүдөр. Ийе, олар база эвээң эвес. Хамыктың мурунда ажык-чардыг чо-руңуң хоостун ажылган ала-гаш багына кирген, дыла-га аайлашканың ке кааң чоруур болза таарышас-ла болгай. Журналист этика деп чүвени аң октаван бол-дуң эвеске. Редакторлар ол-че кичөөң салыр болза артык эвес ийиң. Оң ийиң журналистика жаңылары хо-лукун, хойнактыкың турар алганың. Журналист дил-беле бижиттингө публици-стика, өтөр ховартап-дыр. Оң ийиң телевидение, ра-диога журналистериң куд-торлардан айтырлар орап айтырларың тыңгып орага аажок-ла чевен, боттары дө-лөтөңип аябайың ийиң бол-дуң. Калды-даа кичөөң айтырлар салып, интервю алырга, ол айтыртың хары-мызың журналист болуң бил-дир, оңу чүгө дикашкың, азы көрүчүгө дөргө, тола чедирер дээң кызыр укур-дуң. Ийе, бо айтыр чүгө анык журналистерге ха-маарык болганда, олар ам-даа өөр, өөрөң, арга-ду-жугалыг апар дөргөңгө бузурээр апар.

Екатерина ТАНОВА.

Социал камгалал

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЭДЕРИ-БИЛЕ

Эртен кожунуң чурт-такчы чоңунд амьдыралы-ның байдалың сайгарып көр-гөң, эртен сөөлү ийи чыл-биле дөңнөөң, соңаң дүш-күрүгү чорук чарылың, доктаай берген. Болжотен шалың алыр болгаш өске-ла аларың улустарың негел-дизин, холдулар эвээ-жөөң. Ам шалың чогуур үезинде кийилер негеп турар болу берген.

Чурттакчы чон рынок эконо-миканыңче шалың турар берге үедө оң негелдизинге дөңнөңүр калчылдар не-мелде орулгалары алырны чаңгыш, өөренип эгелээр. Боттарының хуу салгыларың болгаш баазаларга про-дуктуларың салың, сайгарып турар. Дыка хөй өг-бүлелер дузалап айкал-агайың хөг-жүдөңүң, мад өстүрүңче, хер-ажың кылдырың кирген. Оң-биле чегелештир саар-дыкчыларың, бүдүдүгө өлөрүңиң, арат айкал-агай-лыгың салы көвүдөң. Ыңчалда-ла оларның саңы амдаа эвээң. Кожуңа 135 арат айкал-агайың бар, ында 43% кижя хаара туттуңаң. Ол дөргө кожунуң чурт-такчы чоңунд чүгө 4,5 хуузуңуң. Кожуңа 122 өг-бүлө бар, ол бүгү өг-бүлелер-ниң 5 хуузу болуң. (Бисте инитиз-биле 2447 өг-бүлө саңатың турар). Сумулдар, коллективтиг айкал-агай-лар амыралы челимсе өг-бүлелериң даңзызың тур-

сускан, шыдаар шаа-биле дузазы чедирип турар. Ол дөргө олар ийиң, хөмүр-чүк дүжүрү бөөрүңе, аш-чөм, ийиң-хөп салың аларыңга, урулгарың аска-сандыктың, интернаттарга тургунуңга дузалагың болуң эске-лаа дөңгөңөр болуң турар.

Кожунуң социал кам-галал албаның айкалда-чылары адрестиг дузазы чедирериче кол кичээлиң салып келген. Бо чылдың эртен сө айларында 181 өг-бүлөгө, 756 хамаатыга 8904100 рубльдык адрестиг дузазың чедирген.

Рынокче шалың турар үедө өг-бүлелер боттары бер-ге байдалың үнери-биле ду-залап айкал-агайың хөг-жүдөңүң кичээлиң салың турар. Оң түңгөлөгө 1835 аймак дузалап айкал-агайың өг-бүлө дузалап айкал-агайың болуң берген, ол бүгү өг-бүлелериң 75 хуу-зу болуң. Олар каргофелиң, ногааларың өстүрүң, мады азырап турар. Ыңчалда-лаа кожунда 700 хире өг-бүлө дузалап айкал-агайың чок. Оң чылдагы анык-агайың кыргыңнар, анык өг-бүлелер-базы чок, амьдыралы челимсе улустар. Шаң кы-дылгар суму бурзүңдө иле-реттеңер. Социал камгалал албаның айкалдачылары бири эөлөгө оларга дет-кимче, дуза көргүзүңче кичээлиң салың турар. Ол ыпшаң кожунуң чары-газының чурттакчы чоңунд

жунуң акпазы өскөөр чоруң турар. Күрүңе болгаш хуу магазиндерде касса аң-паратарың чоңунд кожунуң да ашка саарылыңа кан-чаар чоруң турарың хынап көөрү болдунмастан, Бо айтырлары дүрген шилти-рээңиң негетиниң келген.

Кожунуңе олар чүүлдер сөөртүп алырының таарым-чалың үезин эртерип алган бис. Эртен сө айларда 1376 тонна хөмүр-даның сөөр-түп алыр турган. 208 тонна-ны чедирип алган, ол план-дуңуң бүдүдүгөңиң кылың аларыңга болгаш айкалың шууалың чоруларыңа чүг-лө дөңгөңө бала дуза херек болуң турар. Моңу челиң, антар чүвө бола улука айкал-агайың негелде чөлдөр тыттың келериниң аргазы бар. Кожунга ус-шөвөр мастерниң бүдүдүгөлерин тургузуң, айкалар хөгжүдөр дөргө оларга дузалаңтар, деткимче көргүзүң хире орулгалыг айкалда турар бүдүдүгөлөр чок Эрвиниң арбаңканың ачка-хө-рөгүңиң чок кылдыр хоозу-раан, ийиң-бөрү шилтигелдер кылды арга чоктаган Эске-даа организациалар ыдың.

Моң түңгөлөгө салың магазиниң дөңгөңлөрү кургуулаң, чоңунд чугула-херээлээр аш-чөм, ийиң-хөп чурттакчы чоңу өске чөлдөр-дөңнөң барын херээлээр бара-нын салып алар укурга таарышкан. Ыңчанга ко-

САГЫШТАН САЛЗА...

Тывага хангы репрессия-ны хоралыг уруктарың чүктөң эртен уруг-ларыңа, котурлар калаларыңа, чок төдөдериңге аар-бергезиң билбес кижя чок. Хундуңуң чогаалчыларың К. О. Кудажы, М. Кенин-Лонсан, Е. Та-нова, Э. Донгак, журналист А. Дугержаа, «Мемориал» нити-дизиниң «кеңгүңнери М. Шур-оол, О. Кара-оол, архаң айкалдачыңың Н. Күн-чүп, А. Борбак-оол болгаш өскелерин-даа солун, сет-күүгө, ном-лөптөңе чирит-кан чүүлдерин ийиң төөгү-нү билдиң ал турар бис. Ко-нтрларын аңгы-төлдөрү, тө-рөл-дөрүлдөрү, кижилер би-лиң көрүп чорда-ла ыдызы-гы артырарың, котурлар хөр-кичилер барың чон ымык-тың чугаалажың турарың бил-дир эгелээр-даа «Мемориал» нити-дизинге айкалдачыларың ол шаптыгың болуру чугаа-жок.

Чыңгын чоңунд аразында кандыг кижя чок дээр, олар-ың-даа хундулөөс, саңгынаың сөгелгениң, ажың шүжүгө таарыктың чораан эзегенч өскөн чоңу-даа тованың, бастың дорамчалар деп бол-дулар. Ол «Мемориал» нити-дизиниң баштыңчылары Мон-гуш Достак-оол, оң ораклар-чызы Оолчүк Кара-оол, ре-визия комиссиязының дар-газы Кызыл-оол Тюлюш дөргө-шпай-дир. Александр Чүдүм база көрүңүгү аастыг ийи-дизин кижя дүр, хуралга оң аякы катан тура халың, эң-сөөрү хундулөөсү Хурал-да хуа айтарыңга хамаа-рыштың Достак-оол-даа, Кы-зыл-оол-даа чоңа чуну-дуу чугаалаң шыдавалдылар. Алак соонда «Мемориал» нити-дизиниң кеңгүңнериң чаргынысы. Эрги кеңгүң-нердең чангыс Михаил Шур-оол артың, өскелери шун-туу чаргытың. Даргазы Александр Чүдүм болду.

дээр мен. Оң башка «буяңгылар нити-дизин» (бу-дальчактың нити-дизин) болуң деп барганың чангыс кан-тап хуралыңа киржиң белиң бидиң. Бис дөмей-ге чоңунд ийиңиң оолларың, ийиң аңгы-төдү оол-органлаңтар артың чок соот үндүрүңгө чоңунд чок «Ук нити-дизин» даргазы М. Б. Достак-оол чангыс-ла тураскаал дугайында илет-көң кылды. Кызыл-оол Тю-люш «Достак-оол чиген, Достак-оол бузурган» деп сөстөр-биле бисти билгеп дорамчаларың кымга-даа аажык чок болду.

Уугу-Хем кожунуңа хүн-дүдүгү Президент Шериг-оол Дизинжович Ооржактың удурулузың-биле хей чыл-дарда айкалдаан болгаш дөргө даргазың болгаш чангың, негелдизин өки бил-дир мен. Бо нити-дизин анык-биле чугаалаңга, кымга-даа көзгөңгич хирелесе аларың, да ийи-чангыс асырарак кижилер «буяңгылар нити-дизин» деп атың булдулазың-ның удуруң, баштан турарың соңууңар көөрүң дидеңиң. Ындыг көзгөңгич, ындыг хундуңуң нити-дизин асырарак болбазың күзөөр мен. Ас-биле аал көжүрүң, аска-хоңу ырадың алганынысты минир үе келген деп са-надың мен.

Биче-оол МОНГУЛ-ООЛ, Уугу-Хем кожунуң.

Сентябрь 16-да Кызылга «Мемориал» нити-дизиниң хуралы болган, бо үедө бер-гайдалга чурттан келген ки-жилер чогулгалыг, амьдырал-чы айтырлар чугаалажыр бээр дээң анаа киритиң. Мэйдлаа, Эрэн-Тестен-даа келген кижилериң саңгы-жы-

АДАЗЫНЫҢ АДЫ ДЭЭШ...

Бак-Көк Хемчик-оол адазы-ның анык-дузазың көөр ха-маанч «контр» адазы дээш хилиңчетиң ийиңгез көрүң өскөн. Ол эштеринде шко-лага өөрүшкүлүг өөренип эгелээр. Чүвөгө өөрениңче бол-мактайр турганың. Ак-Тал өкө шкolanың эргелекчиң, Ч. У. Хертек үш-кү кластың өки өөниң ийиңиң Бак-Көкту камгалал шугум чыскаалы кылганы ийиң базым үнүң кел ээң. Бак-Көк кандыг-даа болд чугула байдалың тургускан. Кожунуң чаргыразың дар-газының доктаалы-биле соңаң политика талазы-биле бүгү ажал ол төпке мөөңнеттиңер, оң айкалың таарыштырп башкалар кө-рмөттө тургускан. Чоңунд социал камгалалың күш-бичиге Бак-Көкту буттары дужакталы берген ышкаш болган. Огу ышкаш олга Хертек башы дыка каржы болган. Шугум чыскаалы та-раваанда Бак-Көкту эктиң-дөңнөң туткаш, шкolanуң үндүр чедип каанкан.

Шугум чыскаалы эоген соонда «бүтпес идея» деп сөз Бак-Көкке бөлүш оң чок төрөлдери оолдар, урул-ларга бо-ла оражаң бээр тур-ган. Бо-ла асырарак а хире-де дузазы көгерип ийиң чоруур эштери оолдар бир хүн оңу эттең, тоңунд челиң үе сонкаңар. Шкolanуң үндүр четтирип каанкан Бак-Көк клазының соңаңың караан бо-ла бакылан кээр турган. Бир катан саңга хы-на-лаа ажал кылып турда сонгадан Бак-Көк диниң көрүп алгаш саңы болай шапкан эки Намажайга дыкка сонгадан дамчыта-ның ам Арыг-Бажы ортумак шкolanың директору Намажай Тюлюшовой Серен дүң-гү чүвө дег, эжинде өөрдө-дизге салың-чанының сак-тыл чугаалаң олар.

Чоюкта чаа Бак-Көк Хем-чик-оолович Адыг-Тюлюш Хайыракан ортумак шкolanың шугум чыскаалыга сос алгаш.

Каас-коя хөл-даа келип чорбаан мен, Ачам Адыг-Тюлюш Хемчик-оолду «контр» дээш шкolanга өөренип эргем казыткан, шкolanга өөреним мен. Силер дыка-ла магалыг үе өөренип, эртем-билиң аң чоруудур силер. Алаң харже чоокшудай берзимзе-даа силерни көргөш, нити-дизин баксырап тур — дээш, бирги кластың өөреникчи-леринге дузам-дыр дээш 10 муң акшаны сунду.

Биче-оол КЫРГЫС, Уугу-Хем кожунуң.

Надежда ЭРГЕН.

Кан-оол ИРИТ, Бай-Тайга кожунуң.

ЫНАКШЫЛДЫҢ ШЫЛГАЛДАЗЫ

(Өзгөчө № 158, 160 «Шында»).
 Бүгүнкү күндө мурнуна «10» деп санын бийлээ, оң алаңда машыкканын ийн сындырап чуррап комбайн хамык комбайнчыларын мурнуна чоруп орган. Ол Амитааның башкарган комбайнчы-дыр. Каш хуңиерде (ошонаккын соонда) оң хөвөнчү чүдүрү адыр дөш чаданналар өштүгү чүвө дөг өскө машына мурнай келгеш апаар. Ол дөш Болат чамдыкта өнүгүү чөмөлөп, шугудай бөөр, а бирээш каттарыш каар.

Чоруп орган комбайн туррушкан. Амита кабинадап Уңгөш, бункерде бир-ле чүвө-биле үрөлдөшкөн. Хөвөнчү холду ушта соп алган, черже дүжө халаан. Ол аразында Тахир биле Болат чедин келгеш. Комбайн-биле Амитааны аразында аргамчылапдыр шөйүгөн ханын көрүп каан, машинаын тургузушкан. Кыс иштиде дымж човуурган, соңгай холууда аттыккан ханын боюу тудуп, орадалшкан. Ары агарып, карактары шокорайнып, чер-дөрү кырыпче аңдырып, кел миткан ишкан апарган. Алгырыпкан, арын тутууну, доңгай жээп дүшкөн.

Өшүктөр демнежин орган, аттыккан ханын боюу шарыккан. Болат дисе баштап олура дүшкөн, Амитааны хойлууга олуртуп алган. Кыстын карактары шимданып, эришери чыпчымып, чүрөзүн согуу суларай апарган. Оң арында хан-биле доууракты ашпа, кабыжаке көдүрүп кире берген. Ол аразында комбайнер база чедин келгеш. «Чүү болду?» — деп, кижилер бот-боттарындан удур-депир айтырышкан.

Тахир черде ханче көрүп, бакын согаш кылган, ам кымда-даа ыт чок.
 Амитааның ажылдап турган комбайнчы моторун өжүргөш, Тахир бункерге үч берген. Бир черде хөвөнчү борбакташпак тырла берген, ону ушта соп чыткан, холду алышкан болган. Дүжө халаан, машиназычө маннаан. «Өмчиге!» — деп, улус оомпоон далаштырган. Далайып девидевиинден мотор хөдөли бөөргө-даа, стартерун так базып алган орган болган. Болат шөпөктөргө, ам шимчөрүрүшкан. Орук дургаар тыпшып кыска, чүрөк бачым чорашап, кышпак өмчөзиге чедип келген. Экизи көргөн, хоорайдан өмчөнүн дүргөн дуза чөдөр машинаны база чедип келген турган. Амитааны послкада чыттырып, балык холду улам дымдыды шарып, дузалап сымкырышкын кылган, санитар машинанычө кыры берген. Болат база олурдушкан.

«Кезинки кылдыр өрөздөлөм эмчи сестразы үнүп келгеш:
 — Кезинки чедимчегин болду. Дамыр үзүгөн, ону улааты. Хөй хан чидиргеншиден, медерелип шыкынып чыдыр кижилер. Кудар хан чыдыр негеттин тур.

— Мөжүн алынар — деп, Болат дилээп. — Чөкөп-даа болза алынар, мейсө Амитааны чырык чөр кырынга чуртталгазын херек. Ханын халаска берип тур мен.
 — Билчара ханын арып шипчидип, каш дугаар болукө хамарытказып тодаралтыр херек — дээп, сестра Болаткы алектөгөн, бир өрөздөчө кылашпаан.

Тоожудан үзүндү

Хан Амитага тааржыр болган. Ол дөш күжүр өр өрөзүндө эмчиши, бирде сестраның холдарын тудуп, мөгөргөш. Буныгы кижилер силерге улуу-биле четтирдим. Чөкөп-даа болза алынар.
 — Адыр, далашпаңар. Кижини ханы адындап артык адындыр. Оң дамды бүрүзүндө амдырал шимкешке — деп, эмчи оомкутуруп чугаалаан. — Силерни ханыгар Амитааның чуртталгазын чырык чер кырынга катан эгиди өккөөр.

Хан куткан соонда Амита медерел кирип, карактары көрүп келген. Билчара-даа баш аар, бичин шимчөзөргө дескенир, чүрөк башпа, куска келир. Эмчи туруп кылантаарын чөшчөзөвөн. Холда балыгың аарыры чиди, экирип орган.

Шынап-ла, кижиниң кадимкы шылды черде казып тып адыр алдып, мөгүн эртинө эвес. База дигр хан чырык чөр кырында чуну-биле-даа солуттумас, өң адыктыг, үнелг аржаандыр. Буяныгы кижилерни бачым биле чөдөр амы-дузаныга денкешке дег ыдык кекки кадында чок. Удур-депир деткиндөк, каастагыра урап угаан, улуу күчү кыякы деп чүвө олдур ийиш. Билчарап кыя дээр сөс эргим болган чоргаар дымчалыр ужуру-даа шыла.

Хар дег аккыр халаат кеткен, хөйдү чагай буяныгы эмчилерге өрүндүңү өртө турбас өлчөп сөстөрүн сөткис-сагыккын ханызындап өртөтүшкү адыр-мендизи

биле кады «катта рахман» (улуу-биле четтирдим) деп бо-ла сөгдөөр. Сагыш-сеткилдиг бир сарыналы Амитааны аажок хөздөш чыткан. Ол дөш чамдык дүңдөрдө удуң чадап, чүрөз астап, адылаштын чыда хонар. «Болат ошонаккындап аңгыда менэ аңгы чүңү кылдыканыл? Чок, ош өскө чуну-даа кылбаан, ам келбеси ол бер...» дөш бодалдар улам даржыккан.

Баштай кези турда Болаттын уяң, өрүңү кайган, иштиде чаптап, бирде кээр-жүр турган. Тахир ону бажыга сөөртү араң өккөл турганын сактып келгеш, каткызы-даа кээр. Чүү-даа чүвө өйкүг, хөмчөздиг, үе-шагы кээрге чечектерини чысты саганажыгы дег, Болат чөөртү чазгып, инаккы дугайыда чакырткан сеткилин чугаалай бээр апарган. Душтуу кыстың хоюг, чыгыг өкүнүшү, доңгөзиг дөстөйгөн тырды дымж хөжөр чыра тудуп, чактарың, эришери ичинде ошай ошай карактары, шыкынан оодуң доскөл чок чүрөзүң албалды чадавас. Билчара-даа чамдыкты таан өлдөп, чалга казып ойнааныг, шыкынып-биле сарык чок кыяккыны бөзсөр. Билыг ишкананың бодалдарын Амита шипчидип, чорганны хөрдөшкөн ан ошкан. Карактары чангыс күрүчү Хамрааны карак чаштарында калдарара берген мунган шырайы чурттуган. База ош таныкы турганы турамын, сызыг Шафарынаар

туман аразында дег бүдүргөй көзүңгөн. Оларның шыкымын бири курстан эгелзеп, ыччала-даа үр болбаан. Ийги курса чеги-халазы кестүп, Хамрааны чүрөзүң алааша бичин чаштың чүрөзүң сога бергенни билин каан, ала болур ыдыктыг хуулозгөндө Шафарынаар. Ону кизи болду дөш чөкө сурганга, чалымаан дээр, ытка үс чогувазы-биле демей болган. Кеди чок шыкындагы чүрөң «балыктан» шипчөсөтүг кыс чөкө катан карактарың чажын төп, болуңуң далаң, салдыкчак сеткилинге чарбыттымаан дээр...

Сактайга чүрөң балыглатса-даа, Хамра сарыккыдыг туружун шыкымаан — төлдүг болурунга өөрүң, чоргаарлаң чоран. Чаштың башкы кышкызы чаңгылашып, дун пениң карактары чырып, сеткили сөртөн. Уруун хоорайның уруугал бажындагы тургузуп алгаш, өөрдөлдөзгө уламчылаан.

Шипчидип чыткан Амита өккөнчө доңгашап, бүтүш барган шыкынып сактып чыткан, шырыгыш доңган ышкан апарган. Чорганны катан хөрдөчө тыркан. Бодалдары Болаткы эртин келген. Ол бир эртен өмчөлөгө чедип келген. Анаа өөрүң четтиргенин чугаалаар дөш бакын көдүрүп орган, Болат ора сокканан. Амита кадык холду оң холуңга салган чугаалаан.

— Хан бергендер дөш улуу-биле четтирдим. Ол дөш силерге телеттимес өрөлдү артым. Чырык чер кырынга чуртталгамы катан

өккөнчө аккелдирер...
 — Ол дээрме мөң хаммагы хуулозгөм шыкыкыл. Кижээ эш, өңүк, тала... — дээп, Болат хөвөнчө чөвөн сугду шилто сүт, Амитааның чактарың өргөлдөш суйбагылаан. Кыстың уяң чымык сеткилин күдүк-чайы бооп, суг-чычидериг чаштар карактардан сыстып, чактарга кылашпаан.

— Нити байдалың эки-дир, дамкар ууң агаарла, улуу эмчи чөпшөредү — деп, сестра бир дүшкө келгеш чугаалаан.
 — Өрөздөлөп неделя ажым үмөш турган Амита ону дымнааш аяаң берзөн:
 — Ой, өккөнчө! Силерге улуу-биле четтирдим — деп чугаалаан.

— Четтирдим деп түзүл бо уругтук? — деп, сестра өлдөшкөн. — Билдык конугу чүңү кылдыккан кизи боор мен?
 — Силер база мөң кадыккымы дөш өмчилер-биле денге туржуп турдуңар чөп-дене, Амита сестраның чактарың олу-солуй ошонаккылаан. — Ол дээр өөрүшкүмү чүгө сөглөсө кизи мен.

— Ол дээрме мөң ажылаң хуулозгөм-дир — деп, сестра чугаалаан. — Тыва чурттуг дөш бир оол сөң амы-тының ден чүү-даа чүвэ араң чок төрдү. Сен анаа өөрүшкүңү сөңгөр ужурут сен.
 — Оң хуулозгө-дир — депкеш, Амита арын кызып, өскөр көргөн.

— Оң хуулозгө шыкың ала — дээп, сестра хуулузур, Амитааны өккөнчө чакан, алаккы казтка келгеш, бир өрөздөчө кире берген.

Тү-Уш КАРЫМА. (Уланчылыг).

Байыр гедирит түр бис!
 Бистин өргим ынак авамыс Данаа-Самбуу Хомушкүевна СЮРЮН бо чылдың октябрь 15-те 60 харлаар. Ол Бай-Тайга кокуунун Тези сууруна чурттап база ажылдап турар. Авамсы 4 оолдун, 4 кыстың база уругларын-да оо уругларын-да иези, кырган-авамы бооп турар. Ол Уңгөн-кыргын чоңуңа эңгиз-өлдөк, дузаргак, ажы-шпич, ычтанга ынак авамсыка 60 харлааны-биле холбашыр улуг аас-кежиги, каң дег калдыккыды, ажы-төдүнүң аразында амда ууң пазылап, омак-хөдүг чорурун сеткилдиг ханызында күзөп тур бис.
 Уруглары.

ЧАРЛАЛДАР

Прогресс аттыг өөрдөлгө төвүңгө октябрь 13-те 14.00 шакта бөрт даараар, баш таарар, алыч-чөм кылар, секретарь-машыккыч мергекчилерге база англи дыл өөрдүрүп кызылдер, а октябрь 18-те — 14.00 шакта биче бөдүрүгелер бугхалтерлерин, сайгарыкчылары белеткээр курстар ажылдап аездээрин дымдаштыр.
 Ноябрь 11-де Прогресс аттыг өөрдөлгө төвү туркустунга-шылдап нояр үш чыл болурунга тураскааткан кезгөзгө ол үедө өөрүнчү турганын чалагылаан, келириңери өш-өөрлөргө баш улур дымдадырып дилелесин.
 Адреси: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 35 дугаарыг бажың, кырег экин артында, 5-ки каат.

«СЕЛЕНДЖА» МАГАЗИНИ ДАРААЗЫНДА БАРААННАРЫ САДЫП АЛЫРЫНЧЕ ЧАЛАП ТУР
 — шкочам оолдар костюмнери, хөмчөзө 30-ден 40 чедир;
 — кыс уругларга трикотаж костюмнөр, хөмчөзө — 30-ден 40 чедир;
 — чаа төрттүгөн чаштарга 9 чүдү хөптер бөдүү — 8500 руб;

— хөрөжөннөр рейтузалары, хөмчөзө 50-ден 58 чедир; — ууң-чолдакт уктар кылдыгары.
 Келир адреси: Кызыл хоорай, Бухтуев кудумчузу, 1, аш-төбү доктар чер «Агество Аэрофлота», 9-тап 18.00 шакка чедир тапсар чок ажылдаар, дымтанган хуңу — шөпөлдөшкөн.

«ЧИМСИ» ДЭЭР КЫЗЫГААРЛАТТЫҢАҢ ХАРЫБЫСАЛГАЛЫҢ НИИТИЛЕЛ
 тула болган шилчигилге телевидерлер-биле дараазында чүүлдерин сайгарып турар:
 консервалан продукция, яблоколар, картофель, согуна, морковь, капуста, специя, соктар, далаң, макарон кылдыгары — мөңгөн садар өрткөтөр-биле.
 Келир адреси: Кызыл хоорай, Каменистая 15, телефоннар: 3-32-63 болган 3-32-41.

КЫЗЫЛДЫҢ «АНЫК» ӨӨРДИЛГЕ-БУДУРУЛГЕ КАТТЫЖЫШКЫНЫ
 1994 чылдың ноябрь 16-дан эгелзеп, бот-тускайлап сакчөс ажылапче шилчип турар школалар директорларынның ийн недея хуусаалыг менеджмент курузуп ажыдарың чарлап тур.
 Өөршөрүнүң хөлдөзөң — 175 муң рубль.
 Телефоннар: 3-51-96 болган 3-50-95.

БУДУРУЛГЕЛИРИҢ АРАТ АЖЫЛ-АГЫПЛАРЫНЫҢ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ ХУУ КИЖИЛЕРИНИҢ КИЧЭӨНГӨНИҢ
 «Сибирь трансевр» акционер шиптелин, «КТС» садыг бажыңы, бөдүрүкчү-авотериниң тускай телөөзөкчилери дараазында авотехниканы Минусинск хоорайда складтан (регионда эң чавас өрткөтөр-биле) сайгарып садып турар:
 Горькийниң автөвөдүнүң автомобилдери:
 — ГАЗ-3307 (шассилг, бөрттүг, самөсвалдар, изотермингтиң фургоңнар, чүкү таксилери);
 — автөресиналар (Нижекамский болган Красноярский заводтары кылган):
 — 615×13 — ЗАЗ, ВАЗ;
 — 645×13 — Москвич 412, ВАЗ;
 — 165×70 p. 13 — ВАЗ;
 — 1200×18 — ГАЗ-66, ЗИЛ-157;
 — 350×18,3.3. 75×19 — мотоцикл ИЖ, Урал;
 — 260×508 p — Камаз, ЗИЛ;
 — 280×508 p — ЛАЗ, ЛИАЗ;
 — 1400×20 — Урал.

Автомобилдерге магадылап кезетер:
 — ГАЗ 53,3307 — колөвалдар, блок баштары, содулга коробкалары, стартерлар, коммутаторлар, генераторлар, шоршөвөр бөдүрүкчү, карбюраторлар, обшювокалар, кривдылар, капоттар, вилдыштар, прокладкалар, суг насостары, шпенделер. 1-ги четчелдиг шимчөкчилери болган оон-даа өскө кезетер;
 — ГАЗ 31029,2410 — кривдылар, 1-ги четчелдиг шимчөкчилери, шоршөвөр бөдү, колөвалдар, стартерлар, генераторлар, преривательлер, люктер, шаклыкка (даштыкка), вилдыштар, прокладкалар, электромоторлар 25 вт-40 вт, сингалдар, блок баштары болган өскө-даа кезетер.
 — ГАЗ 4301 (дизель) — шимчөкчилер, содулга коробкалары, шоршөвөр бөдүрүкчү, блок баштары, колөвалдар болган өскө-даа кезетер.
 — ЗИЛ 130, 431410, 433360 — кабиналар, коммутаторлар, преривательлер, содулга коробкалары болган өскө-даа кезетер.
 Бистер харылааштырыкчалар чокка ажылдагылаан, болдулар-ла чың өрткөтөрүң силерге магадылаар бис, чүгө дөзгө бөдүрүкчү-авотер-биле дөрт ажылдап турар фирмаларың соңуругларын барымдалаап көрүп турар өсө.
 Төлдөрү хөвөр калды-даа бооп болур.

Бистин дараазында адресизмес кээрин чалап тур бис:
 Минусинск хоорай, Минусинск — Кызыл аразының автөвө-биле кел чылдыга, арга-арыг кылдымды «АТАН» акционер шиптелин (шаадыкка 11-ги автобаза), телефоннар: 2-02-24, 64-6-85.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Бир-Хем кокуунун «Хадын» сохөзү ажыл-агыйның хоочуну, хөй чылдыра мал ажылдыга ажылдап чораян Степан Дуктүгбөевни ДАНГААНЫҢ

үр үедө аар аарааның соонда мөңгөнни дымташтымаан, оң чок кижилериге, төрөдөргө ханы кыжыдады илертейлур.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Бир-Хем кокуунун «Хадын» сохөзү ажыл-агыйның хоочуну, хөй чылдыра мал ажылдыга ажылдап чораян Степан Дуктүгбөевни ДАНГААНЫҢ

үр үедө аар аарааның соонда мөңгөнни дымташтымаан, оң чок кижилериге, төрөдөргө ханы кыжыдады илертейлур.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Бир-Хем кокуунун «Хадын» сохөзү ажыл-агыйның хоочуну, хөй чылдыра мал ажылдыга ажылдап чораян Степан Дуктүгбөевни ДАНГААНЫҢ

үр үедө аар аарааның соонда мөңгөнни дымташтымаан, оң чок кижилериге, төрөдөргө ханы кыжыдады илертейлур.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Бир-Хем кокуунун «Хадын» сохөзү ажыл-агыйның хоочуну, хөй чылдыра мал ажылдыга ажылдап чораян Степан Дуктүгбөевни ДАНГААНЫҢ

үр үедө аар аарааның соонда мөңгөнни дымташтымаан, оң чок кижилериге, төрөдөргө ханы кыжыдады илертейлур.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Бир-Хем кокуунун «Хадын» сохөзү ажыл-агыйның хоочуну, хөй чылдыра мал ажылдыга ажылдап чораян Степан Дуктүгбөевни ДАНГААНЫҢ

үр үедө аар аарааның соонда мөңгөнни дымташтымаан, оң чок кижилериге, төрөдөргө ханы кыжыдады илертейлур.

«Танор лекс» 10.30, 13.30, 16.30 шактарда.
 «КАА-ХЕМ» «Ипан роза» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ВОСТОК»: «Сен менде чаксаан сен» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.
 «ОТЧУГАШ»: «Рекруттар» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: тарда.

Оорнуң оруун дуглаар БӨЛҮКТЕРНИ ТУРГУЗАР

Тыва Республиканы Президентивиниң 1994 чылдың январь 22-ле үндүргөн 120 дугаарлыг «Кызыгаар камгалалын күштөлдүр» дугайында айтышкыга үлдөзүлөп Тес-Хем кокуунун иштиги херектер килдизиге хурал өрткөн.

Хуралда Тыва Республиканы Чазаванын Баштыгының орадакчызы В. Б. Кара-Сад, ИХЯ-ның орадакчысы С. Ш. Шойбуң, Тес-Хем кокуун чыгаргазының орадакчысы Б. Ч. Баткар, кокуунун иштиги херектер килдизиниң даргазы В. Ч. Шудуу-Маалдыр, Ак-Эрик сумузууң чыгарга даргазы З. И. Лайдың, «Кызыгаар» сохөзү директору Б. С. Доңу олар кижини, саналонал солумдасын кылган.

ИХЯ-ның сан-чугагаларын өзүгаар алдырга, республикада эне-хөй мал оордаккыны Тес-Хем кокуунда, ылагың, Ак-Эрик, О. Шынап, У. Шынап сумуларында болуп турар. Мал оорларын хөй кези моол хаммадылар, чүгө дие, бо кокуун деви-сөөршө моол-тыва кызыгаары колдуулаа эш, хайгаарлы кошкак бооп турарыла. Кайылаа тадыңың «айгалдары» мында сула чашпап, кызыгаарын хостуг үрөп эртин, үчүн-кырип чоруп турар. Мында мал оорларын-биле демеседи, колдуунда-ла, чүгө иштиги херектериниң ажылдакчылары чорудуп турар.

Тес-Хем кокуунун Моол-биле аразында кызыгаар камгалалын күштөлдүрүп согулгады Тыва Республиканы Чазав 177 миллион рубльди үндүргөн турган. Оон иштиге 85 миллион рубльди бо хүнерде шилдиг берген. Билчантап, хуралтын кижикчилери бердинген акша-төрткүш шып ажыгаларын, кызыгаар камгалалын күштөлдүрүп, оорлар-биле шыгыны демеседи чорударын сүмөлдөп дугурушкан.

Түпнелиде хуралдын кижикчилери дараазында шиптирлерин хуулоп алган: Тес-Хем кокуунче кызыгаар чурумун шимчөдөдүрүп, оорлар-биле демеседи күштөлдүрүп согулга-биле ИХЯ-ның тускай ОМОН болуун колдирер. Кызыгаарга тускай дружина бөдүртерип тургузар болган ону «УАЗ-469» маркалыг машина-биле хандырар.

Тускайлаттыгана акпадан боолар саткан, кызыгаар чогуунга турттар турар малчыларга бажыгалаар.
 Моолде кирген малдарын сүрөңгө тускай өксперт бөдүртерип тургузар болган ол бөдүртерип моол шилдиг-биле дөшпөг ажылдаар чоруп чедип алыр.

Тускай дружиналарын ажылдап доктар-мал түшсөп, эки ажылдап бөдүртерип мактан, шаңнаар.
 Азнава КУУЛАР.
 ИХЯ-ның пардалга албаның начальниги.

1994—өг-бүлө чылы КҮЗЭЭШКИНИ ИЛЕРЕТКЕН

Тыва Республиканың хоочун мөгелери — Сүүр-оол Хурдукович Ондар биле Биче-оол Кыргысович Монгул-оол оларын өг-бүлө командаларын аразында спорт-турни бөл хөвиринге мөөрлей маргылаазы моон-биле дөрт дугаар эртин турар. Бо улаада маргылаада Дмитрий Дамба-Даржаа аттыг көдөз Куула-тура бажының спорт залыга хөй көрүкчүлерди өрткөн.

Мен анаа оюнбарын дөгө-рөш бижип турбайн, а чүгө-өл солду болуп өрткөн хол бөмбүүңе, шидыраага база тыва хурекке мөөрлейни дугайын бижип көрөйң. Хол бөмбүүңе ийн өг-бүлө аразында, колдуунда-ла, дөң

күштүг болуп, ачыр-дачыр демескен. Билчара-даа, Баче-оол Монгул-оолдуг командалыг удаа-дарай күштүг кагыларын кылып турган, 20 санга улуу алган. Хөлдүшдүраага өг-бүлө бурзуңден дөрт ойнакчы киришкен. Манча база-ла Биче-оол Монгул-оолдуг командалыг тиздээп.
 Тыва хурекке кайы-даа галадан дөрт мөң киришкен. Бо удаада Биче-оол Монгул-оолдуг мөгелери артык күштүң көрүзүп, тиздөөп. Билчантап, нити саң 6:3 болуп, Биче-оол Кыргысович Монгул-оолдуг өг-бүлө командалыг тиздөөп, кокуун чыгаргазының акша-мандалыга төлөтүп болган. Биче-оол Кыргыс-

СПОРТ-СПОРТ-СПОРТ-СПОРТ...

Оран-чуртунун озвагай байдалың, огу, кызының ордун-шовазын чырыдып, чоңуңа таныштыртырга ында багай чүү боор.
 Сут-Холду мөгелер чурту дээр-ле шип ийиш. Ол шагда анаа алдарың мөгө салыккымы турган Күжүг Монгуштуң «Мөгө шылады, оо...» дөш, алгырылар ийгилиги аныгың үнү амдыга чөдөр-ле кулаамда чаңгылашып турганың апарыла